

בס"ד. ש"פ משפטים, מבה"ח אדר-ראשון, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם¹, ומפרש בהמשך הכתובים כי תקנה עבד עברי גו'², וכי ימכור איש את בתו לאמה גו'³, וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט⁴, שהם ג' הסוגים דעבד עברי, אמה העברי', ועבד כנעני. והנה, לבד זאת אשר כל הענינים שישנם בגליא דתורה ישנם ג"כ בסתים דתורה, היינו בסדר ההשתלשלות למעלה, ובמילא גם בעבודה הרוחנית בנפש האדם, הנה אותן המצוות שהן תלויות בזמן, כמו מצות עבד עברי שנוהגת רק בזמן שהיובל נוהג⁵, בהכרח לומר שמצוות אלו בפרט ישנם גם ברוחניות, שהרי התורה היא נצחית⁶ בכל זמן ובכל מקום, ומצוות אלו כמו שהן בגשמיות הרי הן תלויות בזמן ואינן תמיד, וא"כ בהכרח לומר שענינים אלו ישנם גם ברוחניות, והענינים כפי שהם ברוחניות הם בתמידות. וזה שמבואר בדרוש רבנו הזקן נ"ע⁷ כל הבחינות דעבד עברי ואמה העברי' ועבד כנעני כמו שהם ברוחניות בעבודה בנפש האדם. וכללות הביאור בזה הוא ע"פ מה שאמרו רז"ל⁸ חמשה שמות נקראו לה נפש רוח נשמה חי' יחידה, דחמשה שמות אלו הם כנגד ד' עולמות אבי"ע⁹. חי' יחידה, שבכללות הם בחינה אחת שנקראת בזהר¹⁰ נשמה לנשמה, הנה בחי' זו היא כנגד עולם האצילות. וג' הבחי' נפש רוח נשמה הם כנגד ג' עולמות ב"ע. אך מצד התכללות העולמות, הנה גם מי שנשמתו היא מבחי' נפש דעשי' בלבד, כלולים בו גם כל שאר המדריגות הנ"ל, שזהו שאמרו חמשה שמות נקראו לה, לכל נשמה ונשמה. וכנגד ד' בחינות אלו ישנם ג"כ ד' הבחי' דעבד כנעני,

ואילך. אוה"ת שם ע' א'קלט ואילך. סהמ"צ
להצ"צ פג, ב ואילך. וראה גם ד"ה ואלה
המשפטים תשלי"ח ס"ד ואילך (תו"מ סה"מ
אדר ע' ט ואילך). ד"ה הנ"ל תשמ"א (שם ע'
כד ואילך).
(8) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
(9) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי
אבי"ע) פ"א. שער הגלגולים בתחילתו.
(10) ח"א עט, ב. וראה סה"מ תרפ"ח ע'
קכא.

(1) פרשתנו כא, א.
(2) שם, ב.
(3) שם, ז.
(4) שם, כ ובפרש"י.
(5) גיטין סה, א. רמב"ם הל' עבדים ספ"א.
(6) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
(7) נדפס עם הגהות כו' — באוה"ת
פרשתנו ע' א'קכו ואילך. וראה תורת חיים
פרשתנו עא, ב ואילך (בהוצאה החדשה —
רצג, א ואילך). דרך חיים שער התפלה פס"ו

עבד עברי, אמה העברי, ובת, שזהו מ"ש וכי ימכור איש את בתו, ברתא דמלכא¹¹, שמדריגת בת, ברתא דמלכא, היא בחי' חי' יחידה דאצילות, וג' המדריגות דעבד כנעני עבד עברי ואמה העברי' הם בחי' נר"נ, עבד כנעני הוא בחי' נפש דעשי', עבד עברי הוא בחי' רוח דיצירה ואמה העברי' היא בחי' נשמה דבריאה. והנה, כשם שבנשמות ישנם חילוקים הנ"ל מצד ההתחלקות שבעולמות, כן הוא גם במלאכים, שהם הממוצעים ושלוחי השפע שעל ידם יומשך ההשפעה למטה, שגם בהם ישנם חילוקים הנ"ל מצד ההתחלקות שבעולמות, דמלאך סנד"ל הוא בחי' עבד כנעני שבעשי', ומלאך מט"ט הוא ביצירה, ויש גם מלאכים בעולם הבריאה. והנה, כיון שתכלית ירידת הנשמה למטה היא העבודה לקונו, כמאמר רז"ל¹² אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני, שזהו תכלית העלי' שבשבילה היתה הירידה, ועלי' זו היא ע"י ג' הקוין שעליהם העולם עומד שהם תורה עבודה וגמ"ח¹³, לכן, גם באופן העבודה שבג' הקוין ישנם ג"כ חילוקי מדריגות כפי אופן חילוקי מדריגות הנ"ל.

ב) והביאור בכל זה בפרטיות, הנה ענינו של עבד כנעני יובן ממה שאנו רואים בגשמיות שעבד כנעני בהפקירא ניחא לי¹⁴, שאינו רוצה בקבלת עול, ואינו רוצה לעבוד עבודתו, ורצונו הוא באופן שבהפקירא ניחא לי, שהוא ההיפך דקב"ע, ומה שעובד את אדונו הוא רק מצד יראת השבט, כמ"ש וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט, וגם כאשר אינו מכה אותו בפועל, מ"מ, הא גופא שישנו מציאות של שבט ואפשר להכותו בו, הרי זה פועל עליו שיעבוד את אדונו, והיינו, שגם יראת השבט שבבחי' מקיף פועלת עליו שיעבוד את אדונו, אלא שכל עבודתו היא רק מצד יראת השבט בלבד, והיינו שאין לו שום תענוג, רצון, שכל וגם הרגש הלב בעבודתו, ועבודתו היא רק מצד יראת השבט בלבד. ומזה יובן בחי' עבד כנעני ברוחניות, שבעצם אין לו שום תענוג וכו' בעבודת הוי', ועבודתו היא רק מצד יראת השבט, שענינו ברוחניות הוא התעוררות תשובה מצד הכרוזים עליונים¹⁵. ובזה גופא¹⁶ אפשר להיות שמצד יראת השבט הרי הוא עובד הוי' כל ימיו, שלא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם, שזוהי מדריגת הבינוני¹⁷, והיינו שנזהר לא רק

14) גיטין יג, א.

15) ראה לקו"ת במדבר ו, ג. תצא לו, ד.

16) ראה אוה"ת שם ס"ע א'קכח ואילך.

17) תניא רפי"ב.

11) ראה זהר ח"ב (פרשתנו) צד, ב.

12) משנה וברייתא סוף קידושין (כגירסת

ש"ס כת"י — ירושלים תשכ"ד). ועוד.

13) אבות פ"א מ"ב.

בכח הדיבור והמעשה, אלא גם בכח המחשבה, שהרי המהרהר ברצון נקרא רשע¹⁸, וא"כ הבינוני נזהר גם בכח מחשבתו, ואינו משוקע בתאוות, גם לא בתאוות היתר, שהרי איתא בתניא¹⁹ שקדש עצמך במותר לך²⁰ הוא מצות עשה דאורייתא (לדעת החרדים²¹), וא"כ הבינוני אינו משוקע בתאוות, ומכ"ש שאינו מהרהר ברצון שהוא איסור, אלא שכל זה הוא מצד יראת השבט בלבד, אבל מצד עצמו עלול הוא לעבור עבירה, ולכן נקרא עבד כנעני, שמצד עצמו בהפקירא ניחא ליי. אך מדריגה זו (מדריגת הבינוני) היא מדריגה נעלית בבחי' עבד כנעני, והוא ע"ד שאמר ר"ג²² אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר הי'. אבל יש גם בחי' עבד כנעני שהוא כשאר כל העבדים, שזוהי מדריגת רשע שלמטה ממדריגת הבינוני. ובה גופא יש כמה מדריגות חלוקות. המדריגה הנעלית היא רשע וטוב לו באופן שאינו עובר עבירה רק לפרקים רחוקים ורק בענין קל, והיינו, שיראת השבט אינה פועלת אצלו שלא יעבור עבירה כלל, אלא פעולתה עליו היא רק בנוגע לכח הדיבור והמעשה, אבל לא בנוגע לכח המחשבה, שבמחשבתו יהרהר לפעמים כו', ויש מי שעובר לפעמים גם בדיבור ומעשה, אך מצד יראת השבט, שענינה ברוחניות הוא הרהורי תשובה שמצד כרוזים העליונים (כנ"ל), או בעת רצון, מתעורר הוא בתשובה ושב בתשובה שלימה, ועז"נ²³ וסר עונך וחטאתך יכופר (אך מ"מ נקרא רשע, כיון שעלול לעבור עבירה כו'). ויש בחי' שלמטה מזו, שהוא רק מתעורר בהרהורי תשובה, אבל אין זה פועל עליו שישוב בתשובה שלימה, ובחי' זו היא במי שחלק הטוב שבנפשו הוא במיעוט אצלו, שלכן אין יראת השבט ברוחניות פועלת עליו שישוב בתשובה שלימה, אך מ"מ להיות שיש אצלו חלק הטוב, ועם היותו במיעוט הרי זה מיעוט הניכר, לכן הוא מתחרט עכ"פ, ועל זה אמרו רז"ל²⁴ רשעים מלאים חרטות. ויש בחי' שלמטה מזו, והוא שיראת השבט ברוחניות אינה פועלת עליו כלל, ומה שפועל עליו הוא רק יראת השבט בגשמיות, שהוא ענין היסורים. ובחי' זו היא במי שחלק הטוב אצלו הוא מיעוט הבלתי ניכר, ולכן מה שפועל עליו הוא רק יראת השבט בגשמיות שהו"ע היסורים, וכמו שמצינו במנשה שמצד היסורים שב אל הוי' בכל לכו²⁵. אמנם יש מי שאינו מתעורר

18) ראה שם ספ"ב.

19) פכ"ז. פ"ל.

20) יבמות כ, א. ספרי פ' ראה יד, כא.

21) סוף חלק מ"ע מה"ת.

22) ראה סנהדרין קא, ב.

23) ע"פ ישעי' ו, ז. ועוד.

24) כ"ה בשם רז"ל בתניא ספ"א. וראה

ראשית חכמה שער היראה פ"ג. שבת מוסר פכ"ה.

25) ראה סנהדרין קא, ב.

בתשובה לעולם, והוא מי שבחי' הטוב נסתלק מקרבו ועומד בבחי' מקיף עליו מלמעלה, שזהו שאמרו רז"ל²⁶ אכל בי עשרה שכינתא שריא²⁷. והנה, כל פרטי המדריגות דרשע וטוב לו עד המדריגה היותר נעלית, וגם בחי' הבינוני (שהוא ע"ד מ"ש ר"ג אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר הי'), הנה כל זה נכלל בבחי' עבד כנעני, והיינו לפי שעבודתו אינה מצד עצמו, כי אם מצד יראת השבט בלבד. וזוהי בחי' נפש דעשי', דהיינו שמה שמתלבש מנה"א בנה"ב אין זה בחי' חב"ד של נה"א וגם לא בחי' חג"ת דנה"א, כי אם בחי' נה"י בלבד, שזהו רק מה ששייך לפועל, וענין זה גופא הוא בדרך כפי', שזהו ענין עשי'²⁸. וענין בחי' זו בעבודת התפלה הוא מודה אני והודו להוי' עד ברוך שאמר, דבפסוד"ז הו"ע ההתבוננות וסיפור שבחיו של מקום, אבל בהודו הוא רק הודאה בלבד, שזהו בחי' נה"י.

ג) א בחי' עבד עברי הוא שעבודתו להוי' אינה בדרך הודאה וכפי' בלבד כמו עבד כנעני, שהרי בעבד עברי כתיב²⁹ לא תעבוד בו עבודת עבד, לא תרדה בו בפרך, שזוהי עבודה בדרך כפי', והיינו, שעבודת עבד עברי אינה בדרך הודאה וכפי' בלבד, אלא יש לו גם הרגש הלב, אבל מ"מ אין זה באופן שנעשה אצלו שינוי המהות. ויובן זה ממה שאנו רואים בעבודת עבד עברי בגשמיות, שמביא כל הצטרכות הבית מחוץ לפנים, דכיון שדבר זה אינו ראוי שיעשה האדון בעצמו, או בני ביתו או אפילו אמה העברי', לכן נעשה זה ע"י עבודת העבד עברי. אך גם לאחרי שהעבד עברי מביא כל הצטרכות הבית לפנים, אין זה ראוי עדיין לאכילה, דבכדי שיהי' ראוי לאכילה צריך להיות בישול וצלי' דוקא, שזוהי עבודת אמה העברי', אבל ע"י עבודת העבד עברי לא נעשה עדיין ראוי לאכילה, והיינו שלא פעל בעבודתו שינוי המהות, כי אם מה שהביא מחוץ לפנים. וכמו"כ יובן גם בבחי' עבד עברי ברוחניות, דאף שיש לו הרגש הלב, מ"מ לא נעשה אצלו שינוי המהות, והיינו, שהרגש הלב שלו בקדושה הוא באופן שמדותיו הטבעיים כמו שהם באופני טבעם, אם בכיוון אם בהתפשטות, הרי הוא מנצל אותם (ער נוצט זיי אויס) לקדושה, שזהו מה שמביא מחוץ לפנים, אבל מ"מ אין זה שינוי המהות, שהרי מהות טבע המדות לא נשתנה, שאם טבעו בכיוון הרי הוא גם

ח"ב ע' תשסא ואילך. סה"מ תרע"ח ע' קכא.

ע' קכד ואילך. ובכ"מ.

(29) בהר כה, לט.

(26) שם לט, א.

(27) תניא שם.

(28) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא

עכשיו בכיוון, ואם טבעו בהתפשטות הרי הוא גם עכשיו בהתפשטות, אלא שעכשיו מדותיו הם בהתעוררות בקדושה. וטעם הדבר הוא להיות שעבודתו אינה בבחי' חב"ד, והיינו שע"י המוחין חב"ד נעשה שינוי המהות, וכיון שעבודתו היא רק בהמדות חג"ת בלבד, לכן אין בזה שינוי המהות. והיינו שעבודתו היא באופן שמגלה ומעורר את הדחילו ורחימו טבעיים שישנם בכל אחד מישראל, שהרי אף שהם דו"ר טבעיים, מ"מ, צריך להיות בזה עבודה, שהרי אוהב את גופו יותר בטבעו³⁰, אבל מ"מ, להיות שהמדות אינן באות מצד עבודתו, שהרי המדות הן טבעיות, ועבודתו היא רק להסיר דבר המעלים על המדות, לכן נשארים המדות כפי טבען, אם בכיוון אם בהתפשטות, ואי אפשר להיות בזה שינוי המהות. ובחי' זו היא בחי' רוח דיצירה שהיא העבודה דחג"ת. ובעבודת התפלה הו"ע ב"ש ופסוקי דזמרה, שענינם הוא התעוררות המדות, ואין זה ענין המוחין. ואף שגם להתעוררות המדות צריך התבוננות, ובלי התבוננות אי אפשר לעורר את המדות, מ"מ, אין זה העבודה דמוחין, והמוחין הם רק כדי לעורר את המדות.

ויובן זה ע"ד ההפרש בין לימוד למיגרס ובין לימוד בעיון. דהנה, גם בלימוד למיגרס צריך להיות הבנה והשגה, שהרי בלי הבנה והשגה אין זה נקרא בשם לימוד כלל³¹, וא"כ בהכרח שגם בלימוד למיגרס יש הבנה והשגה, אך ההפרש הוא, שכאשר לומד בעיון אזי מוסר ונותן את עצמו (ער גיט זיך אַוועק) על השכל להשיגו עד שהוא מתעצם עם המושכל והמושכל נעשה המהות שלו, משא"כ כאשר לומד למיגרס, הנה אף שמבין ומשיג את הדבר, הרי הוא מבין רק את שטחיות הענין בלבד, והיינו שאינו מוסר ונותן את עצמו על השכל להבינו ולהשיגו עד שיהי' נעשה מהותו, כי אם נשאר במהותו הקודמת (ער פאַרבלייבט אין זיין מהות), אלא שהוא מבין את השכל. וכמו"כ הוא גם בהתבוננות שבפסוד"ז, שאין זה באופן שהוא מתעצם עם הדבר עד שנעשה ענינו כפי השכל שמשיג, ובמילא נעשים אצלו מדות חדשים כפי השכל, אלא ההתבוננות היא רק כמו שאמרו³² לעולם יסדר אדם שבחו של מקום, יסדר דייקא, שמורה על סידור (אויסשטעלן) הענינים בלבד, שהוא ע"ד לימוד למיגרס, ובמילא אין המדות באים מהשכל, כי אם שהשכל הוא

(32) ברכות לד, א.

(30) ראה תניא פט"ז.

(31) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז ספ"ב.

רק המעורר את המדות, ולכן אין בזה שינוי המהות. ובאופן כזה היא העבודה דבחי' עבד עברי.

אמנם העבודה דבחי' אמה העברי' היא באופן שנעשה גם שינוי המהות, והיינו שעבודתו להוי' היא באופן שלא זו בלבד שאינה בדרך כפי' בלבד, כי אם באופן שיש לו בזה גם הרגש הלב, אלא עוד יותר, שנעשה אצלו שינוי המהות, והיינו שאין זה רק באופן שאם הוא בטבע ההתפשטות אזי עובד את הוי' בהתפשטות, ואם הוא בטבע הכיוון אזי עובד את הוי' בכיוון שהו"ע יראת שמים, אלא שגם אם הוא בטבע הכיוון יכול לעבוד את הוי' גם בהתפשטות, לפי שעבודתו פועלת שינוי המהות. וענין זה הוא כמו בעבודת אמה העברי' בגשמיות בבישול וצלי' שעי"ז נעשה הדבר ראוי לאכילה, שזהו"ע של שינוי המהות, שהרי הטעם של המאכל אינו הגשמי של הדבר אלא הרוחני שבו, ופעולת הבישול היא שנתמעט הגשמי ונרגש הרוחני, וכמו"כ הוא גם בעבודת אמה העברי' ברוחניות, שהעבודה היא באופן שפועלת שינוי המהות. והוא לפי שהעבודה שלו היא במוחין חב"ד, שהוא בחי' נשמה דבריאה, והיינו שמהותו נעשה כפי ההשגה האלקית שמשיג, והמוחין הם הפועלים ועושים (מאכן אויף) את המדות, ולכן נעשה עי"ז שינוי המהות. ובעבודת התפלה הו"ע ברכות ק"ש וק"ש, שהו"ע ההתבוננות בעבודת המלאכים וביטולם, ובהנשמות שנותנים להם אהבת עולם ואהבה רבה, שהו"ע עבודת המוחין, שעי"ז נעשה שינוי המהות.

(ד) **והנה** כשם שיש חילוקי מדריגות אלה בעבודת התפלה, כמו"כ ישנם חילוקים הנ"ל גם בלימוד התורה³³, והיינו, שבלימוד התורה יש ג' אופנים, לימוד שלא לשמה, לימוד סתם, ולימוד התורה לשמה, שהם ג' המדריגות דעבד כנעני עבד עברי ואמה העברי'. ובפרטיות יותר, הנה בלימוד התורה שלא לשמה גופא יש כמה מדריגות, ומדריגה היותר נעלית היא שלומד את התורה בשביל לידע את המעשה אשר יעשון, שלימוד זה נקרא שלא לשמה, לפי שלימודו בתורה אינו מצד התורה עצמה, כי אם לידע את המעשה³⁴. ואף שגם הלימוד לידע את המעשה הו"ע של קדושה, מ"מ, הרי זה שלא לשמה, כיון שאין זה בשביל התורה עצמה. ואף שגם זה הוא המצוה דת"ת, מ"מ, בענין זה

33) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 402 ואילך.
 חכ"ג ע' 147.

33) בהבא לקמן — ראה דרך חיים שם
 פרק עד ואילך.

המצוה דת"ת היא רק כמו הכשר מצוה בלבד כו'. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד את התורה מצד השכל שבה, שהרי בתורה כתיב³⁵ כי היא חכמתכם ובינתכם (גם) לעיני העמים, שלכן גם הגוף ונה"ב מרגיש את מעלת השכל דתורה, ולהיות שבטבעו הוא אוהב מושכלות, לכן לומד תורה כדי למלאות תאותו של נפש השכלית. והנה, מדריגות הנ"ל בהלימוד שלא לשמה הם עדיין בשביל ענינים שבתורה עצמה, הן בהלימוד בשביל לידע את המעשה, והן בהלימוד מצד השכל שבתורה, שהרי גם השכל שבתורה הוא ענין שבתורה. אך יש מדריגה שלמטה מזה, שלומד תורה בשביל פרנסתו, והיינו שעושה אותה קרדום לחתך בה³⁶, שלימוד זה הוא בשביל ענין אחר לגמרי. אך מ"מ, הנה לאמיתתו של דבר יש בזה ענין של מצוה, שהרי הוא צריך לפרנס את בני ביתו, דהוי מצוה, אלא שבמשנה אמרו³⁷ שאסור לעשות את התורה קרדום לחתך בה, והוא עושה היפך מ"ש במשנה, אבל גוף הענין דפרנסת ביתו הוי מצוה, אלא שעושה זה באופן האסור. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד על מנת להתייחר, שיקראוהו חכם ורב³⁸. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד על מנת לקנתר³⁸. ויש מדריגה שלמטה מזה, שלומד תורה ועושה היפך התורה, שעז"נ³⁹ ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי⁴⁰. והנה, כל המדריגות הנ"ל בלימוד התורה שלא לשמה, עד למדריגה היותר נעלית שלומד בשביל לידע את המעשה, נכללים כולם בלימוד התורה שלא לשמה, שהוא בחי' עבד כנעני. והיינו, דכשם שנתבאר ענינו של עבד כנעני בעבודת התפלה, שכל עבודתו היא רק מצד יראת השבט, אבל בעצם העבודה אין לו שום הרגש, כמו"כ הוא גם ענינו של עבד כנעני בלימוד התורה, שלומד תורה בשביל איזו פני', היינו בשביל דבר מה שחוז' לתורה, שזהו לימוד תורה שלא לשמה. אך יש מדריגה נעלית מזו, והוא שלומד תורה לשמה, בשביל לקשר נפשו להוי', לפי שרוצה לקשר הסתים וגליא שבנפשו בהסתים וגליא דקוב"ה ע"י הסתים וגליא דתורה, כידוע⁴¹ שהתורה היא המקשרת נש"י בקוב"ה, ובכחי' זו התורה היא בחי' חתן ונש"י בחי' כלה⁴², היינו שהתורה משפיעה בנש"י. וענין זה הוא

(40) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז שם. וראה גם

לקו"ש ח"כ ע' 50 ואילך.

(41) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת נצבים מו,

א.

(42) ראה לקו"ת ברכה צג, ד ואילך.

(35) ואתחנן ד, ו.

(36) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג.

(37) אבות פ"ד מ"ה.

(38) ראה תוס' ד"ה העושה — ברכות יז,

א. ד"ה וכאן — פסחים נ, ב.

(39) תהלים נ, טז.

בחי' עבד עברי, והיינו, דכשם שנתבאר לעיל שענין עבד עברי הוא שהרגש הלב שלו הוא בקדושה, אלא שנשאר במציאותו ולא נעשה אצלו שינוי המהות, כמו"כ הוא גם בתורה, שלא נעשה אצלו שינוי המהות, אלא שרוצה לקשר נפשו להוי'. ולכן, לגבי אמיתית הענין דלימוד התורה לשמה הרי זה נחשב ללימוד סתם (שאינן זה שלא לשמה). אך אמיתית ענין לימוד התורה לשמה הוא שלומד לשם התורה עצמה, ובבחי' זו התורה היא בחי' כלה ונש"י הם בחי' חתן, היינו שנש"י משפיעים בהתורה, והוא ע"ד מה שדוד המלך הי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה⁴³, ולימוד זה הוא באופן של שינוי המהות, והוא בחי' אמה העברי'. והענין בזה, דהנה אמרו רז"ל⁴⁴ ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, ג' שעות שניות הוא יושב ודן את העולם, ג' שעות שלישיות הוא יושב וזן כו'. ומקשים בזה⁴⁵, הרי הדין ומשפט שלמעלה הוא ג"כ ע"פ התורה, ונמצא שהקב"ה קורא ושונה גם בג' שעות השניות, ומהו החידוש בג' שעות הראשונות שאז דוקא הוא יושב ועוסק בתורה. אך הענין הוא, שאף שגם הענין דיושב ודן את העולם הוא דין ע"פ תורה, הרי זה כמו שהתורה כבר נמשכה, והיינו שבענין התורה שהו"ע המוחין חב"ד יש כבר ענין של המשכה שהו"ע הנטי' למדות, שזהו יושב ודן, שהדין הו"ע המדות דחג"ת, אם לחסד ורחמים או להיפך ח"ו. ואח"כ הוא יושב וזן, שהו"ע ההשפעה בפועל בנה"י. אמנם ג' שעות הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה הו"ע המשכת התורה כמו שהיא נמשכת ממנו ית'. ואף שג' שעות הראשונות ביום הוא זמן תפלה אצל חסידים הראשונים שהיו שוהים בתפלתם כו'⁴⁶, אין זה סותר להמבואר כאן שענינו של זמן זה הוא המשכת התורה, כי, ע"י תפלתם של חסידים הראשונים, דענין התפלה הוא חיבור הנשמה לשרשה, דשרש הנשמה הוא בבחי' העצמות, למעלה גם משרש התורה, אזי פועלים המשכה חדשה בתורה, והיינו, שגם כאשר בהתורה כפי שכבר נמשכה ההטי' אינה לחסד כו', מ"מ פועלים המשכה חדשה בתורה, ובמילא הנה גם הענין דיושב ודן כו' ויושב וזן כו' הוא באופן אחר, שזהו מה שאמרו חז"ל⁴⁷ הקב"ה גזור וצדיק מבטל, כיון שפועל חידוש בסדר השתלשלות (ער מאכט אויף אַ נייעם סדר השתלשלות), שהו"ע המשכה חדשה ושינוי המהות, וזהו בחי' אמה העברי'.

43) ראה זח"ג רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א. 46) ברכות לב, ב. וראה הל' ת"ת שם
 44) ע"ז ג, ב. ה"ה.
 45) ראה גם סה"מ תרכ"ט ע' תד. ובכ"מ. 47) מו"ק טז, ב.

ה) והנה כשם שנתבאר לעיל בתפלה ובתורה, כמו"כ הוא גם בקו השלישי שהוא גמ"ח, שהו"ע כללות המצוות, שלכן נקראים המצוות בשם צדקה סתם, לפי שהיא עיקר המצוות⁴⁸, שגם בענין קיום המצוות יש ג' חילוקי מדריגות הנ"ל דעבד כנעני עבד עברי ואמה העברי'. והענין בזה⁴⁹, דבקים המצוות יש אופן דשלא לשמה, וכמ"ש רבנו הזקן בתניא⁵⁰ דהיינו אפילו אם אינו עוסק לשום איזו פני' ח"ו אלא כמ"ש⁵¹ ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, פי' מחמת הרגל שהורגל מקטנותו שהרגילו ולימדו אביו ורבו, והיינו, שבתחילה הוא מצד יראת הרצועה ואח"כ הנה ההרגל נעשה טבע⁵², שנעשה אצלו מצות אנשים מלומדה. ויש עוד אופן בקיום המצוות שלא לשמה, שמקיים מצוות ומתפאר בהם, שזוהי דרגא תחתונה יותר, וכפי שמצינו לענין תענית, שכאשר מתענה ומתפאר בזה, מוטב שלא להתענות כו'⁵³. וכללות הענין דקיום המצוות שלא לשמה הוא מדריגת עבד כנעני. אך מדריגת עבד עברי הוא שמקיים המצוות בכדי להמשיך חיות לנפשו, שע"י קיום רמ"ח מ"ע ממשיך חיות לרמ"ח אבריו, וע"י קיום שס"ה ל"ת נמשך חיות לשס"ה גידיו⁵⁴, ובכללות הוא שע"י קיום המצוות נמשך חיות להאדם, כמ"ש⁵⁵ וחי בהם. אמנם מדריגה זו היא באופן שהוא נמצא במציאותו, אלא שרוצה להמשיך חיות אלקי לנפשו. ולמעלה מזה הוא מדריגת אמה העברי', שענינה הוא שע"י שמקיים את המצוות פועל וגורם קיום המצוות שלמעלה. דהנה, בענין קיום המצוות שלמעלה יש ב' ענינים, ענין א' הוא כמ"ש⁵⁶ מגיד דבריו ליעקב גו', ואמרו רז"ל⁵⁷ מה שהוא עושה הוא מצוה לבניו לעשות, והיינו שבתחילה ישנו קיום המצוות למעלה, שהקב"ה מניח תפילין⁵⁸ ומצלי⁵⁹, ומבקר חולים ומנחם אבלים⁶⁰, ומה שהוא עושה הוא מצוה לבניו לעשות. אך ענין הב' הוא, שע"י קיום המצוות שלמטה פועלים קיום המצוות למעלה, שזהו מ"שי⁶¹ ועשיתם אותם, אתם כתיב, מעלה אני עליכם כאילו עשאוני⁶², והיינו לפי שרמ"ח

-
55) אחרי יח, ה.	48) ראה תניא פל"ז (מת, ב).
56) תהלים קמו, יט.	49) ראה גם דרך חיים פרק עה.
57) שמו"ר (פרשתנו) פ"ל, ט.	50) פל"ט (נג, ב).
58) ברכות ו, א.	51) ישעי' כט, יג.
59) שם ז, ב.	52) שבילי אמונה נ"ד ש"ב. וראה שו"ת
60) סוטה יד, א.	הרמ"ע מפאנו סל"ו. תניא ספי"ד.
61) בחוקתי כו, ג.	53) ראה ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב.
62) ראה זח"ג קיג, א. ויק"ר פל"ה, ו.	תשב"ץ סקי"ב. ב"י לטווא"ח סתקס"ה (ד"ה
לקו"ת בחוקתי מה, סע"ג.	כתב תשב"ץ). שו"ע או"ח סתקס"ה ס"ו.
	54) ראה זח"א קע, ב.

מצוות הם רמ"ח אברים דמלכא⁶³, ולכן עי"ז שפועלים קיום המצוות למעלה, הרי זה כאילו עשאוני. וכפירוש הבעש"ט⁶⁴ ע"פ⁶⁵ הוי' צלך, דכמו הצל הוא תלוי בהאדם כמו"כ הוי' הוא צלך. וכמו כן ע"י קיום המצוות, ועשיתם אותם, אזי ועשיתם אתם, מעלה אני עליכם כאילו עשאוני. וזהו ענין אמה העברי' בקיום המצוות, שהוא המשכה חדשה ושינוי המהות כו'.

(ו) **אמנם** בחי' בת, ברתא דמלכא, היא בחי' חי' יחידה שבאצילות, והיינו, שג' המדריגות דעבד כנעני עבד עברי ואמה העברי' הנ"ל הם בחי' נר"נ שבבי"ע, שבכללות הוא בחי' עבדים, ובחי' אצילות הוא בחי' בן, שזהו מ"ש⁶⁶ אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים הוא בחי' אצילות, ואם כעבדים הוא בחי' בי"ע. והענין בזה, דהנהגה בכל המדריגות הנ"ל הרי האדם הוא בבחי' יש ומציאות, והיינו, לא מיבעי מדריגת עבד כנעני שהוא בדרך אתכפיא לבד, ומדריגת עבד עברי שהוא הרגש הלב, שהם בבחי' מציאות, שהרי אין בהם שינוי המהות, אלא אפילו מדריגת אמה העברי' שהוא באופן של שינוי המהות, הרי הוא עדיין בבחי' יש ומציאות, יש מי שמבין ויש מי שמשגיג כו'. אמנם בחינת בת היא בחי' ביטול במציאות לגמרי, שנעשה כנקודה אחת, ובעבודת התפלה הוא הביטול דשמו"ע⁶⁷ ובפרט בהשתחוואות שבה⁶⁸, שביטול זה הוא מבחי' חי' יחידה שבנשמה, שהוא פנימיות הנשמה. אך בכדי שיאיר בחי' זו בנש"י הרי זה ע"י משה רבנו, שהוא הממשיך בחי' דעת עליון בנש"י⁶⁹, כמ"ש⁷⁰ ונתתי עשב בשדך לבהמתך, דדעת עליון הוא שלמעלה יש ולמטה אין, וכאשר נמשך בחי' דעת עליון, אזי נרגש גם בהמטה דעה העליונה שלמטה אין, שע"ז נעשה הביטול במציאות. ועז"נ אשר תשים לפנייהם כי תקנה עבד עברי, דקאי על משה שהוא הממשיך ד"ע בנש"י ועי"ז הוא מגלה את פנימיות הנשמה, שזהו"ע לפנייהם, וזהו מפני שכי תקנה עבד עברי, כמבואר בתו"א⁷¹ שעבד עברי הוא מלשון בעבר הנהר

63 ראה תקו"ז תיקון ל (עד, סע"א).
 64 קדושת לוי פ' בשלח (לט, ג. מ, סע"ב). וראה כתר שם טוב בהוספות סע"ח.
 65 תהלים קכא, ה.
 66 נוסח היום הרת עולם — בתפלת מוסף דר"ה.
 67 בזכרון אחדים: ובפרט בסיום התפלה שים שלום.
 68 ראה תניא ספמ"ב.
 69 ראה תניא שם בריש הפרק. תו"א פרשתנו עה, ב.
 70 עקב יא, טו. וראה תו"א שם.
 71 שם, ד.

ישבו אבותיכם⁷², שהוא שרש הנשמה, ומשה הוא הממשיך ומגלה שרש הנשמה מהעולם אל הגילוי, שעי"ז נעשה ביטול במציאות. וזהו מ"ש ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי, אלה המשפטים שבתורה הם בחי' עבד כנעני עבד עברי ואמה העברי' שמפרטם להלן, אך להיות שעיקר העבודה ותכליתה הוא להיות בבחי' ביטול במציאות, הנה עז"נ אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי, שהוא המשכת דעת עליון וגילוי בחי' חי' יחידה, שבחי' זו מאירה בכל המדריגות עד שמאירה גם בבחי' עבד כנעני, ודוקא אז נעשית גם העבודה שמצד בחי' נר"נ כדבעי למהוי.

